

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

Dedicated in honor of

Jacqueline and Chaim Maltz

by their loving children Michael and Rivka Reena Maltz

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

The Laws of *Bishul* (Shiur 10)

Kalei Bishul

Shiur 22

The last few shiurim have analyzed the halachic significance of *kli rishon*, *kli sheni*, etc. In this unit we will discuss situations in which *kli rishon* interacts with *kli rishon*: stirring the pot, and mixing *kli rishon* with *kli rishon*

Stirring

In unit #18 we mentioned the following *beraita*:

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לז עמוד א

תניא, אחד מביא את האור, ואחד מביא את העצים, ואחד שופת את הקדרה, ואחד מביא את המים, ואחד נותן בתוכו תבלין, ואחד מגיס - כולן חייבין

The first five actions are clearly prohibited, so each person is *chayav*. It is evident from the *beraita* that stirring is also problematic. When the final person stirs the pot, that person is *chayav* as well.

The prohibition of stirring comes up in another context. In unit #11 we learned that Beit Shammai hold that our possessions should not work on Shabbat either. A secondary discussion arises: in certain cases, Beit Hillel should agree with the stringency, due to concern of other violations:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יז עמוד ב

לא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין, ובית הלל מתירין צמר ליורה לגזור (שמא יחתה בגחלים)! - אמר שמואל: ביורה עקורה. - וניחוש שמא מגיס בה! - בעקורה וטוחה

רש"י מסכת שבת דף יח עמוד ב

לגזור - שמא יחתה בגחלים.
עקורה - מעל האור.
מגיס - מהפך בה, ובמבושל הוי בישול.
וטוחה - מכוסה בכיסוי שלה, וטוחה בטיט סביב, דכולי האי לא טרח, ומידכר.

חברותא שבת דף יח עמוד ב

לא נותנים את הצמר ליורה בשביל לצובעו (אפילו מבעוד יום), אלא בכדי שיקלוט את העין [הצבע] שביורה. ובית הלל מתירין ליתנן קודם השבת, אף שימשיך להתלבן או לקלוט את הצבע בשבת עצמה.
ואמאי שרו? התם נמי ליגזור משום שמא יחתה. אמר שמואל: הכא במאי עסקינן, ביורה שהיא עקורה מעל גבי האש. ושוב מקשינן: ומכל מקום, ניחוש שמא יהיה מגיס בה ומערבבה. ומשינן: הכא במאי עסקינן, ביורה שהיא גם עקורה מהאש, וגם טוחה בטיט סביב כיסויה. וצריך לשבור את הטיט כדי לגלותה ולהגיס בה. ומאחר שצריך לטרוח בה כולי האי, יזכר תוך כדי כך שאסור להגיס (לכן לא גזרו).

In other cases we are concerned that one might stir the coals, thus igniting and intensifying their heat. The Gemara asks why are Beit Hillel not concerned about that in this case. Shmuel says that the Mishna is referring to a pot that is no longer on the flame, therefore there is no coal to stir. The Gemara raises a different concern – that one might stir the pot. The Gemara says that we are discussing a sealed pot, in which case we are not concerned that one might stir without realizing that it is prohibited.

We have seen the prohibition of stirring in two contexts:

In the above *beraita*, the pot of food is on the flame.

The second Gemara is discussing dye that is off the flame, and the Gemara implies that had it not been for the seal, stirring the pot would be a violation.

Tosafot say that the prohibition transgressed in the latter Gemara is the *melacha* of צובע – coloring or dyeing:

תוספות מסכת שבת דף יח עמוד ב

דילמא מגיס בה - והוי צובע

The Gemara is discussing wool immersed in a pot of dye. Tosafot explain that the act of stirring is what colors the wool. This transgression is ostensibly unrelated to the topic of food and cooking.

In contrast, note that Rashi explains that the second Gemara is referring to cooking as well:

רש"י מסכת שבת דף יח עמוד ב

מגיס - מהפך בה, ובמבושל הוי בישול

❖ **הרחבות** – Understanding Rashi's statement "ובמבושל הוי בישול".

In the *beraita* it seems obvious that the issue is cooking:

רש"י מסכת ביצה דף לד עמוד א

מגיס - מנער בכף, שקורין קומיבר"א + לבחוש בקדרה +.

כולן חייבין - ... נותן מים ותבלין ומגיס - משום מבשל, שאף הוא אב מלאכה

As we've pointed out, the Gemara in Shabbat refers to food that is on the heat, as opposed to the *beraita* that discusses wool off the heat. Rashi says that both transgress the *melacha* of cooking. The Rosh explains similarly:

רא"ש מסכת שבת פרק א סימן לד

מגיס – פירש רש"י – והוה ליה מבשל. אף על פי שעקורה מן האור, בעודה רותחת – המגיס בה הוא מבשל. וכל שכן שאסור להכניס כף בקדרה בעודה על הכירה.

The Rashba raises a question based on practice:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף יח עמוד ב

וקשיא לי אם כן האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין היאך מוציאין מהן בכף, והלא מגיס!

If stirring the pot is prohibited even after it is removed from the heat source, how can we ladle soup out on Shabbat? Do we not inadvertently stir the contents?

This issue is not relevant for Tosafot, who prohibits stirring in the context of dyeing (and not cooking off of a heat source). The Rashba's question, however, is relevant for Rashi and the Rosh.

The answers proposed by the Rishonim illuminate the nature of the prohibition.

1. Only the initial stirring, which adds a new quality to the food, is considered cooking

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף יח עמוד ב

וי"ל דבהגסה ראשונה הוא דאיכא משום מבשל לגבי קדירה מפני שמערב את הכל ואיכא משום קרובי בישולא, אבל בשאר הגסות לא, דמראשונה ואילך ליכא בקדירה משום מבשל

The Rashba says that only the first stirring is prohibited. As long as the pot was stirred once before Shabbat there is no problem with ladling out, or even stirring, on Shabbat. The Spanish Rishonim (Ramban, Ritva, Ran) all concur.

The Rashba explains that the first stirring mixes everything and speeds up the cooking. It seems that what makes the first stirring unique is primarily the first aspect – mixing all of the contents. One goal in cooking is making the various flavors intermingle. It is not a question of heat, but of the mixing of flavors. That is the stirring that is prohibited on Shabbat because it is a part of the cooking process. Subsequent stirring does not affect the intermingling quite as much, and is therefore not prohibited.

According to this opinion, stirring adds a quality to the food that cannot be achieved through heat alone- it is feasible that all components of a stew are fully cooked, and yet stirring will give it a new quality.

2. Stirring is prohibited only before the food is fully cooked

The Rashba proposes another answer:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף יח עמוד ב

ועוד יש לי לומר דכל דבשיל כמאכל בן דרוסאי ליכא משום מגיס, דהא מגיס משום מבשל הוא דמחייב וכיון שהגיע למאכל בן דרוסאי תו ליכא משום מבשל

As we mentioned, once food is considered cooked, there is no halakhic significance to further cooking (as we learned in unit #13, according to the Rashba this ends when the food reaches *Ben Derosai*). Therefore, stirring is not prohibited once the food is fully cooked.

As opposed to the first answer, which considers stirring and heat two distinct factors that each have different influences on the food, the second answer implies that the stirring is not on its own separate scale, but is merely a different means of distributing the heat.

The Chazon Ish proposes a practical difference between these approaches.

In unit #14 we learned that once something is fully cooked, Halacha does not recognize heating it up again as cooking (unless it is liquid). In unit #15 we asked – if a new quality is added, for example – if we are to cook something that has been baked (like in the case of kneidlach), would adding the new quality be considered cooking?

Presumably, according to the first option, stirring may be halakhically considered as adding a new quality. Since the stirring is adding a quality that was not there previously, it may be prohibited, despite the fact that all of the components are fully cooked. According to the second, the stirring does not add any new quality to the food (and therefore once it is fully cooked, stirring is not prohibited). The Chazon Ish raises the possibility that according to the first option, stirring would be prohibited even after the food is fully cooked:

חזון איש אורח חיים סימן לז סעיף טו

אכתי לא מוכרע אי הטעם משום דאין הגסה אחר הגסה, ולפי זה המגיס הגסה ראשונה אחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי חייב, או הטעם דכל שאינו משום בישול, אין בו משום הגסה, ואפילו הגסה ראשונה

He concludes that once the food is fully cooked, stirring is not prohibited, even according to the first approach.

3. Stirring is prohibited even after the food is fully cooked

חידושי דינין והלכות למהר"י ווייל סימן ל

כשמימיין קדירה מן האש להוציא המאכל ממנה אין להגיס בה בכף דהוי כמבשל כדאמר פ"ק דשבת גבי יורה עקורה וטוחה דאסור להגיס בה וכן ראיתי נוהגין בבית מהר"י ז"ל

The Mahari Weil instructs to be careful not to stir the pot when serving the food on Shabbat. It is implied that even if the food is fully cooked, stirring is still prohibited. When the Rashba asks, "How should food be ladled out of the pot on Shabbat?" his answer would presumably be: carefully. It seems that as long as one is careful and doesn't mean to stir the pot, it is okay.

The Taz notes the Mahari Weil's choice of saying that mixing is LIKE (כמבשל) cooking –

ט"ז אורח חיים סימן שיח ס"ק כג

כאן כבר נתבשל כל צרכו מותר ... אלא ודאי משום הרחקה יתירה פגע בה

Since the food is fully cooked, stirring cannot be the actual *melacha* of cooking. The Mahari Weil prohibits it in order to prevent anyone stirring a pot that isn't fully cooked. GRSZ Aurbach explains why such a סייג is needed:

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן יב

טעם הדברים הוא שאם אחד מסיר ומחזיר בשבת על האש או מעביר מאש קטנה לאש גדולה אז כל אדם נותן אל לבו לבדוק לראות שכבר מבושל כל צרכו, מה שאין כן הגסה, קל הוא בעיני הבריות ועלולים לטעות שמותר להגיס טרם שנתבשל כראוי.

Placing a pot on the flame is an obvious act of cooking. Therefore people are more likely to be careful and only return food to the flame if the food is fully cooked (and under the conditions discussed primarily in units #16-17). Stirring does not seem like cooking, therefore people are less likely to think of it as such, resulting in transgressing the prohibition. This is why Mahari Weil and other Ashkenazi poskim prohibit stirring on Shabbat, even if the food is fully cooked.

We have seen four positions in the Rishonim regarding ladling food out on Shabbat. We will recount them in descending order of stringency:

1. Mahari Weil: one must ladle the contents of a *kli rishon* that is fully cooked out carefully and refrain from stirring it, lest one stirs a pot that is not fully cooked.
2. Rashba #1 – only the first stirring is prohibited. Once the food has been stirred once before Shabbat, one may ladle and even stir it freely on Shabbat.
3. Rashba #II – stirring is prohibited only when it serves to speed up the cooking. Once the food is fully cooked, stirring or ladling is allowed.
4. Tosafot – stirring is prohibited only when the food is on the heat. The case in which stirring is prohibited off the flame pertains to dyeing wool, not cooking. According to this opinion, there is no source that prohibits stirring food that is off the heat.

The Rambam's opinion

The Rambam quotes the *beraita* from Beitza:

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדרה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין ובא אחר והגיס כולם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל.

And explicitly adds a prohibition of ladling food that is on the flame:

רמב"ם הלכות שבת פרק ג הלכה יא

אסור להכניס מגריפה לקדרה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה וזה מצרכי הבישול הוא ונמצא כמבשל בשבת.

The Raavad says that the Rambam takes the prohibition too far:

השגת הראב"ד על הרמב"ם הלכות שבת פרק ג הלכה יא

אסור להכניס מגריפה לקדירה והיא על האש להוציא ממנה. א"א הפריז על מדותיו שאסר אפילו להוציא מן הקדירה במגריפה.

The Raavad says that prohibiting ladling is taking the prohibition too far.

Why does the Rambam differentiate between food that is on or off of the flame?

The Kesef Mishne says that indeed, that is not the distinction the Rambam himself meant!

כסף משנה הלכות שבת פרק ג הלכה יא

נראה לי שמה שכתב רבינו והיא על האש לאו דוקא אלא כל שהעבירה מרותחת מעל האור היא על האש קרי לה

The Kesef Mishne says that the Rambam prohibits ladling out of any *kli rishon* hot pot on Shabbat!

Does this mean that the Rambam prohibits all ladling from *kli rishon* on Shabbat? We have not seen any such position previously! The Kesef Mishne agrees with the interpretation of the Ramach:

הגהות הרמ"ד הלכות שבת פרק ג הלכה יא

נראה לי לפרש – במה דברים אמורים – בתבשיל שלא בישל כל צרכו, אבל בישל כל צרכו מותר, וכן המנהג

The Kesef Mishne and Ramach explain that the Rambam is referring to food that is not fully cooked. As long as the food is hot, stirring food that is not fully cooked advances the cooking, whether it is on the flame or off.

The Kolbo says that the Rambam holds like the Tosafot!

ספר כלבו סימן לא

קיימא לן דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדירה מבושלת כל זמן שהיא על האש, אבל ביורה עקורה אין בה משום מגיס, והא דפרכינן פרק קמא דשבת גבי יורה עקורה והלא מגיס בה לאו משום מבשל קאמר אלא משום צובע, וכן פירש הרמב"ם

The Lechem Mishne explains why both the Kesef Mishne and the Kolbo explain the Rambam in these complex ways:

לחם משנה הלכות שבת פרק ג הלכה יא

באמת שיש תימה בדברי רבינו דכיון דבגמרא מאי דגזרו ודילמא מגיס אפילו בעקורה מעל האש אמאי הצריך רבינו שיהיה על האש דהא מקושיית הגמרא משמע דבמגיס אפילו בעקירה חייב חטאת? נראה דמה שאמרו בגמרא 'ודילמא מגיס' הוא משום צובע, כמו שכתבו שם התוספות וכיון דטעמא משום צביעה אפילו בעקירה איכא הך טעמא אבל כשהטעם הוא משום בישול אז בעינן שיהא על גבי האש

The Gemara asks: are we not concerned about transgressing the prohibition of stirring the pot, in a case in which the pot is off the flame. So why does the Rambam say that it is prohibited only on the flame?

This leads to two options –

The Kesef Mishne and Ramach: the Rambam means a hot pot, not necessarily on the flame (and only prohibited if it is not fully cooked).

The Kolbo and Lechem Mishne: that Gemara is referring to a pot of dye, and the prohibition is mixing the dye to color the wool more deeply. Stirring as a part of cooking is prohibited only on the flame.

According to the Lechem Mishne, it seems that the Rambam is talking about food that is fully cooked. How is stirring cooked food considered cooking?

According to the first explanation in the Rashba, stirring adds a new quality to the food that is not necessarily obtained through heat.

The Mahari Weil also prohibits stirring a fully-cooked pot, but it seems that is a סייג .

Rav Moshe Feinstein offers a third reason for stringency:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד שאלה ט

איכא קצת טעם לעני"ד, דאף שהקדרה הוא מבושל כל צרכו, סובר שאירע הרבה פעמים שאיכא קרטין דלא נתבשלו כל צרכו, אף שהן ראויין לאכול דהוא אגב רובא מהקדרה שהוא מבושל כל צרכו, והגסה שמערב כשהוא על האש עושה שיתבשל גם הם

Rav Feinstein says that even if the food seems fully cooked, there may always be bits that are not. Stirring will expose those bits to the heat properly and cook them, which may not happen as effectively if the pot remains on the heat undisturbed.

GRSZ Aurbach rejects this reasoning: if we are worried about undercooked bits, we should never be lenient about returning food to a heat source on Shabbat!

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן יב

צ"ע לטעם דחיישינן שמא יש חלקים שלא נתבשלו ועיי' ההגסה מתפרדים ושולטת רתיחת המים בכולם ומתבשלים, דלפי"ז אם אחד הוריד קדירה מעייג האש והגיס בה יהא אסור אח"כ להחזיר על האש כיון דחיישינן שמא יש חלקים שלא נתבשלו עדיין, ומעולם לא נשמע כזאת

The Halacha**שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יח**

האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור - אם לא נתבשל כל צרכו, אין מוציאין בכף מהם, שנמצא מגיס, ואיכא משום מבשל. ואם נתבשל כל צרכו - מותר. אבל צמר ליורה, אף על פי שקלט העין, אסור להגיס בו הגה: ולתחלה יש לזכר אף בקדירה ככל ענין

The Shulchan Aruch rules as he explained the Rambam in the Kesef Mishne: As long as the food is hot and not fully cooked, one may not stir, or even ladle the food out. Once fully cooked, there is no problem (He also mentions the prohibition of stirring a pot of dye).

Most Sfaradi Poskim follow his ruling and allow serving food while it is on the heat, but prohibit stirring, as that looks like an act of cooking:

ילקוט יוסף שבת ג סימן שיח [דיני בישול] סעיף מג [דין מגיס בקערה]

תבשיל שנתבשל כל צרכו ונמצא על גבי אש מערב שבת, מותר להוציא אוכל מתוך הקדירה, אף בעוד שהקדירה עומדת על האש. שאף-על-פי שהאוכל מתהפך מה שלמעלה למטה ומתקרב אל האש, אין בכך כלום, הואיל והתבשיל מבושל כל צרכו. ובפרט אם עושה כן [להשאיר את הקדירה על האש] לצורך סעודה שלישית, או לצורך אורח הצריך להגיע אליו מאוחר יותר, וכדומה. וכל שכן שמותר ליטול ממנה במצקת, כשאינו מהפך בתבשיל מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה. אבל אין להגיס ממש בתבשיל, משום שעל-ידי הגסתו נראה כמבשל. ואם התבשיל אינו מבושל כל צרכו אסור אפילו להוציא מהקדירה בכף. ואפילו אם הוריד את הקדירה מעל האש או מעל הפלאטה, אסור. אלא אם כן התבשיל נצטנן ואינו חם בחום שהיד סולדת בו.

❖ **הרחבות** – stirring looks too much like an act of cooking

The Rema says that לכתחילה, one should be careful "in all cases". What cases are these?

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח ס"ק כג

נלע"ד דהוצאה בעלמא, בלי שום היפך בקדירה, אלא ליקח חתיכה – אין כאן זהירות, אף על פי שלא נתבשל כל צרכו אסור אפילו בהוצאה, שנמצא מגיס, מכל מקום בנגמר כל צרכו אין להחמיר בהוצאה

The Taz says that one must be strict in two cases:

1. If the food is not fully cooked – one should not remove food at all.
2. If the food is fully cooked – taking food is allowed, but one should abstain from stirring.

The Magen Avraham goes another step further –

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח ס"ק מד

והעולם נהגו היתר במיני קטניות שמוציאין אותן בכף כיון דאי אפשר בעניין אחר ויש להם על מי שיסמכו

The Magen Avraham says that there is room for leniency in taking legumes with a spoon, since there seems to be no other way, implying that it is best to be stringent in all cases. Even if the food is fully cooked and off the flame, it is best to not ladle the food out because that would stir the pot! So it is best to pour the contents into another pot. Legumes are hard to serve this way, so one may follow the more lenient opinions. This is how the Mishna Berura explains the Magen Avraham, though he rejects the stringency:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יח

אף בקדירה וכו' - אלא יהפוך הקדירה לקערה, ולא יוציא בכף (כמו שהבין המגן אברהם). ועיין באחרונים דלא נהיגין להחמיר בזה, דבאמת העיקר כמו שכתבנו מתחלה – דמבושל כל צרכו - אפילו להגיס מותר, והרוצה להחמיר – יחמיר בהגסה ממש. אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנתבשלה כל צרכה ואינה על האש.

Rav Feinstein explains the possible reasoning for prohibiting stirring a fully cooked pot. In practice he is more lenient:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סא

מקדירה שעדיין היא על האש אסור ליקח לטעום, דאסרו מדרבנן ליקח ממנה כשהיא על האש ממש אף במבושלת כל צרכה דשמא יטעה ויחשוב על אינה מבושלת דשמא היא מבושלת כל צרכה ... וזהו מש"כ הרמ"א "ולכתחילה יש לזוהר אף בקדירה בכל ענין". אבל הרמ"א סובר דליכא בזה איסור, אלא זהירות בעלמא, אף בהיפוך שהוא בהגסה ממש, ולכן כתב דבהוצאה בעלמא בלי שום היפוך בקדירה אין כאן זהירות, אף על פי שבלא נתבשל כל צרכו אסור אפילו להוציא ... אבל אפשר דהזהירות בעלמא שמשמע מהרמ"א הוא אחר שהעביר מעל גבי האור, ועל זה היקל במשנה ברורה ס"ק קי"ז עוד יותר, דכתב דלא נהיגין להחמיר בזה, ואף הרוצה להחמיר – יחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנתבשלה כל צרכה ואינה על האש ... אבל בעודה על האש אולי יודה דהוא איסור מדרבנן ... ולכן למעשה יסיר אותה למקום שהיד סולדת בו בפח ויקח ממנה ואח"כ יחזירנה לעל גבי האש. ידו, משה פיינשטיין.

Rav Feinstein says that if the food is fully cooked there is no problem with stirring the food. Still, one should not take food out while the pot is on the flame, since he might not notice that the food is not fully cooked.

Stirring water**שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן נט אות ה**

שמעתי בשם הרב הגאון מקוטנא זצ"ל דבמים לבד אין בו משום מגיס. ומותר לעשות כן

Neither reason to be stringent with water seems to apply – the water does not heat up more quickly when stirred, and there is no new "quality" the water achieves when stirred. Poskim agree about this point:

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תש"ע) פרק א סעיף לט

מים רתוחים והם חמים, תמיד אפשר להקל בהם ולהוציא מהם בכף או במצקת. גם אם הדוד עומד על גבי האש.

Leniency for Heavy pots

Is there room for leniency if the pot is very heavy?

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד שאלה ט

כשהקדרה כבדה וקשה להסירה מן האש האם מותר להוציא בכף במבושל כל צרכו? תשובה: אם הקדרה כבדה אם הוא על האש שאיכא איסור מדרבנן אסור אפילו להוציא בכף

Rav Moshe Feinstein does not think that this justifies leniency.

Other Poskim are more lenient:

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תיא (תתנד)

שאלת ממני ידיד נפשי אודיעך דעתי: על מה סמכו, כשעושין סעודות גדולות בשבת, כגון סעודת נשואין ואירוסין וברית מילה, שאוכלין ב' שלשה שלחנות זה אחר זה, וחוששין שמא יצטנן המאכל, ואין מורידין הקדרה מעל הכירה, אלא גורפין ממנה במגרפה, ולפעמים עדיין יש חמימות אש, כגון גחלים עוממות, ונמצא מגיס את הקדרה ומבשל בשבת

... אם נתבשל כל צרכו אין בו איסור, וכל שכן המכניס את המגרפה להוציא מן הקדרה שהוא מותר לכתחילה. והוי יודע שרוב המפרשים אמרו דלא אמרינן המגיס כמבשל אלא בהגרפה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא בהגרפה זו, אבל משהגיס פעם אחת דבלא מגיס מתבשל אף המגיס פטור. ואפילו לדעת רבינו (הרמב"ם) כל שנתבשל כל צרכו אין בו איסור תורה, אלא פטור אבל אסור ... ואם כן הכנסת המגרפה שאין דעתו לבשל אלא להוציא המאכל ודאי מותר. ואת"ל אם הגחלים עוממות כאשר כתבת שאין בזה חשש איסור כלל. ובהשגת כתוב א"א הפריז על מדותיו שאסר להוציא אפילו מן הקדרה במגרפה ע"כ. הא למדת דנידון דידן לכולי עלמא מותר, אף על פי שאין הגחלים עוממות ... ואף על גב דע"י המגרפה מתהפך מה שלמעלה למטה ומתקרב אל חמימות הקדרה יותר או שנופל מה שחוץ למרק לתוך המרק ע"י הגרפה מ"מ אין כוונתו לבשל ומותר לכ"ע הילכך הנח להם דיש להם על מה שיסמכו.

Based on this Radvaz, the Rav Pe'alim is lenient, but adds two more conditions:

שו"ת רב פעלים חלק ג - אורה חיים סימן מד

אמנם דע דאין להתיר בזה להוציא תבשיל מן הקדרה בכף בעודה על הכירה שהיא על האש אלא דוקא אם ברור לו שהתבשיל נתבשל כל צרכו, אבל אם הוא מסתפק בו שמא לא נתבשל כל צרכו אסור להוציא מן הקדרה בכף אפילו אם הסיר הקדרה מעל האש ... ואפילו בכי האי גוונא שנתבשל כל צרכו אין להתיר אלא רק בנידון השאלה הנז' שנותן התבשיל לעני שיש בזה צורך מצוה רבה, אבל היכא דליכא צורך מצוה רבה כה"ג יש להחמיר לבלתי יוציא בכף מן הקדרה בעודה על האש אף על פי שנתבשל כל צרכו

He rules leniently if the pot is heavy, but

1. only after making sure that the food is fully cooked, and
2. if there is another reason to justify leniency (for the poor, or a different Mitzvah).

The Tzitz Eliezer implements this leniency in large kitchens (such as a Yeshiva):

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן טו אות ו

נראה דגם לקיחת המאכל לצורך בני הישיבות מיקרי ג"כ לצורך מצוה, ובפרט כשהקדירה גדולה וא"א לקחת משם מבלי הכנסת הכף ולשאוב עמה מהקדירה. ולכן יש להתיר אפ"י אם נאמר כהרב פעלים שאין להתיר כ"א לצורך מצוה.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תש"ע) פרק א סעיף לו

הבחישה בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו, והוא בכלי ראשון, אסורה משום בישול. ואסרו גם את ההוצאה של תבשיל כזה מכלי ראשון בעזרת כלי כל שהוא. ולכן תבשיל שאינו מבושל כל צרכו והוא עומד על גבי האש – אסורה הבחישה בו, וכן אסורה הוצאת התבשיל מן הקדירה בעזרת כלי. והוא הדין כשאינו עומד על גבי האש וחומו כדי שהיד תהא סולדת בו.

סעיף לח

והחמירו חז"ל ואסרו את הבחישה אף בתבשיל שמבושל כל צרכו, וכן את הוצאתו מהקדירה בעזרת כלי כאשר הקדירה עומדת על האש. כיצד יעשה? יסיר את הקדירה מהאש המכוסה ... יוציא ממנה כדי צרכו בעזרת כלי, או ישפוך ממנה לתוך קערתו, ושוב יחזיר את הקדירה למקומה (וכמובן שיקפיד על תנאי החזרה). היה אסור להחזיר את הקדירה על גבי האש, משום שזו אינה מכוסה – יש מקום להקל ולהוציא מהתבשיל בכף או במצקת, בתנאי שהתבשיל מבושל כל צרכו.

In summary:

The Gemara (Shabbat 18b) says that one may not stir a pot, even if it is off of the flame.

The Rashba asks if this implies that one may not ladle food out of a pot even after it is removed from the flame?

We learned four opinions in the Rishonim regarding this question:

1. Tosafot, Mishne Lemelech and Kolbo's interpretation of the Rambam: stirring a pot that is not on the flame is only prohibited in the context of dyeing, צובע. It is not considered cooking. According to this opinion there seems to be no prohibition against stirring food that is off of the flame. The Kolbo explains that if the food is on the flame this would constitute an *issur d'Oraita* according to the Rambam, even if it is fully cooked! R. Feinstein explains that despite its being fully cooked, there may be minuscule bits that only get cooked when stirring. RSZ rejects this idea.
2. Rashba I (and the Spanish poskim in general): only the first stirring, that mixes the contents, is prohibited. This implies that there is a specific characteristic that the stirring adds to the stew that is not otherwise achieved, justifying the stringency even if the food is fully cooked.
3. Rashba II (Kesef Mishne and Ramach on the Rambam): stirring is only prohibited until the food is fully cooked.
4. Mahari Weil: one should be strict and not stir a pot, even after is fully cooked and has been removed from the flame (Taz – at most this is a *d'Rabbanan* prohibition). When taking food from the pot, one should be careful and not stir it.

The Shulchan Aruch rules according to his explanation of the Rambam: he prohibits ladling out of a pot that is not fully cooked, whether it is on the flame or off, and is lenient if the food is fully cooked. The Yalkut Yosef rules similarly, but instructs not to stir when the pot is on the heat, since this looks like an act of cooking.

The Rema wrote to be stringent "in all cases". What does that include?

Taz – one should not stir, even if fully cooked and removed from the heat. Ladling is permitted under those two conditions: that the pot has been removed from the fire and the food is fully cooked.

Magen Avraham – best to be stringent in all cases, i.e. – not even ladle a fully cooked pot off of the flame. It is preferable to pour the contents out without ladling. If this is not possible, he too agrees that one may be lenient.

The Mishna Berurah says that this is the correct interpretation of the Rema's words, but it is not the accepted practice. Once the food is fully cooked, there is no prohibition against stirring it off of the flame, though there is room for stringency. Once fully cooked and off of the flame, ladling is not a problem at all.

The Rav Pe'alim and Tzitz Eliezer allow ladling out of a very heavy pot on the flame if need be. Rav Feinstein is stringent even in such a case, and says that one should refrain from ladling on the flame in any case.

Acts that are Similar to Stirring

a. Covering the pot

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנד סעיף ד

צריך לזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה, ושלא להוסיף עליו עד שיצולו, מפני שממהר לגמור בישולם בשבת.

שביתת השבת מלאכת מבשל סעיף כו

אם נתבשלה כל צרכה ... אם עומדת אצל האש – אסור להגיס בה, ויש אומרים שחייב, ונראה דכמו כן אסור לכסות בכלי בעודה על האש אפילו נתבשלה כל צרכה

Shvitat Ha'Shabbat rules that covering the pot is akin to stirring. He elaborates this stance in the Be'er Rehovot:

באר רחובות מלאכת מבשל ס"ק פא

הכיסוי פועל כמו נייעור, שעל ידי זה מתערבים ומתבלבלים כל החלקים, אם כן אסור לכסות בכלי בשבת גם בשנתבשל כל צרכו, כמו שאסור להגיס. ולפי הטעם ... שעל ידי הגסה מתמעכים ומתפרדים החלקים שלא היה שולט בהן האש היה מקום להתיר, אך ... יש חלקים רחוקים מהאש, ועל ידי ההגסה מקרב אותם, אם כן הכי נמי אסור, שעל ידי הכיסוי מתפשט רתיחת המים בכלה, ומתבשלים גם החלקים הרחוקים מהאש.

Stirring does two things:

1. Mixes the flavors more effectively. This is achieved by covering the pot as well.
2. Speeds up the cooking of the bits of food that are furthest from the fire. This too is achieved by covering the pot – maintaining the heat and helping it spread around the entire stew.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תש"ע) פרק א סעיף מא

תבשיל שאינו מבושל כל צרכו, או אפילו רק ספק אם מבושל כל צרכו, והוא בקדירה שעל גבי האש – אסור לכסותו במכסה או בצלחת או בכל דבר אחר, ואפילו אם מסיר את הקדירה מהאש אסור לכסותה, כיוון שעם כיסוי הקדירה הוא גורם שהתבשיל יוסיף להתבשל.

b. Adding water

ספר כלבו סימן לא

צריכות להזהר שלא לתת אותן המים בעוד הקדירה על האש לפי שהן מערבות ומגיסות בקדירה כדי לערב יפה וקיימא לן דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדירה מבושלת כל זמן שהיא על האש.

Adding water to the pot helps stir the elements. Therefore, the Kolbo prohibits adding water to the stew as long as it is on the flame.

Note that the Kolbo explains the Gemara like Tosafot, and says that stirring off of the flame is permissible (except when dyeing):

אבל ביורה עקורה אין בה משום מגיס, והא דפרכין פרק קמא דשבת גבי יורה עקורה והלא מגיס בה לאו משום מבשל קאמר אלא משום צובע

This leads us to another topic – adding water from *kli rishon* to *kli rishon*. This requires further elaboration:

Mixing Klei Rishon

In the previous unit we studied the question of mixing water from different *kelim* with cold water. May one mix water from *kli rishon* with another *kli rishon*?

הר"ן על הר"ף מסכת שבת דף כב עמוד א

והרב רבנו יונה ז"ל כתב בלשון הזה : ומכשלה גדולה תחת יד קצת העם שטומנין קומקום של מים חמין ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק –

- א. ופעמים שהאחד אין יד סולדת בו והאחר יד סולדת בו, ומתבשל זה בזה, ונמצאו מבשלין בשבת
- ב. ואפילו אם שניהם יד סולדת בהם, איכא מאן דאמר בירושלמי עירווי אינה ככלי ראשון, וכשמערין המים – לאלתר שיצאו מן הכלי, אף על פי שהן רותחין, פסק כח רתיחתן מלבשל, כדין כלי שני שאינו מבשל, ומתבשלין בתוך כלי ראשון, ומים מבושלין אם פסקה רתיחתן יש בהן משום בישול אלו דבריו

Rabbenu Yonah adds two more reasons to prohibit mixing the waters:

1. People may not be strict enough about making sure that the two *klei rishon* are sufficiently hot.
2. The pouring itself decreases the temperature so that it is no longer *kli rishon* heat. When reaching the *kli rishon*, it returns to its *kli rishon* status.

As we said, apart from these there is the Kolbo's concern that adding water stirs the pot. Conversely, it would seem that he disagrees with Rabbenu Yonah's reasoning, otherwise he would prohibit it for that reason!

Other Rishonim are more lenient:

רבינו ירוחם - תולדות אדם וחווה נתיב יב חלק ג דף סט טור ב

כתב הרשב"א בספר תורת הבית בהלכות שבת – מניחים כלי שיש בו מים חמין על גבי חרס שיש בו מים חמין כדי שיהו עומדין בחמימותן. ומזה הטעם נהגו הנשים לתת מן הכלי שיש בו מים חמין לתוך קדירה של תבשיל כשצמק הרבה ממה שצריך, ואפילו כשהקדרה עומדת על הכירה. והר"ן גם כן נוטה להתיר.

The Rashba and Ran allow pouring from *kli rishon* even to a *kli rishon* that is on the heat!

❖ הרחבות – the Ran's proof against Rabbenu Yonah

Presumably they disagree with all three reasons. Let's review them –

1. **Stirring** – The Rishonim might argue that adding water doesn't necessarily result in stirring. The Rashba can also disagree based on the two reasons previously cited – 1. Once the pot was stirred once, stirring again makes no difference. The same would apply to adding water after the pot was stirred. 2. Once the food is fully cooked, stirring is no longer prohibited. The same would apply to adding water.
2. **Concern that the water is not sufficiently hot** – This concern is not based on a previous *gezera*. The Rishonim can decide that it is not a serious enough concern to create a new *gezera*.
3. **Pouring renders the water less than *kli rishon*** – the Rashba says there is no *bishul* after *bishul* (see his view in unit #14).

The Rema disagrees, and holds that liquids do have *bishul* after *bishul*. But we learned that the stringency only applies to liquids that have cooled significantly. Therefore, the Rashba's leniency can be relevant to Ashkenazi *psak* as well.

Can the Shulchan Aruch implement this Kula?

The Shulchan Aruch, like Rabbenu Tam, holds that pouring cooks the first layer of the food like *kli rishon* does. We can therefore assume that he holds that until the food poured out of *kli rishon* mixes with the next *kli*, it retains *kli rishon* status. In our case, it is getting mixed into *kli rishon*, so it would retain its *kli rishon* status even after it mixes with the next *kli*.

The Shulchan Aruch says that people should be told to refrain from mixing *kli rishon* into *kli rishon*.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנג סעיף ד

יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבעוד יום קומקום של מים חמין ונותנים אותם לתוך הקדירה בשבת כשהתבשיל מצטמק.

Many poskim explain that he was concerned that the water is not sufficiently hot:

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנג ס"ק יז

והטעם דשמא אחד מהם אין היד סולדת בו והשני היד סולדת בו ומתבשל זה עם זה ונמצאו מבשלין בשבת

And, indeed, there is testimony of lenient Sfardi practice:

תבואות שמש (הרב שלום משאש) סימן כו

מעתה הרחיב ה' לנו, דאף על גב דמר"ן ז"ל פסק כדעת האוסרים ... מכל מקום מנהגינו בזה הוא מיוסד על פי האמת והצדק כסברת הרמב"ם וה"ה והרשב"א והר"ן וכו', וכמה מנהגים שאנו נוהגין בהם מימות אבו"ר נ"ן היפך דעת מר"ן ז"ל, והיה זה כאחד מהם.

But Rav Ovadia disagrees. He says that once the water has left the pot, it might no longer be considered *kli rishon*. Therefore, it is right to cancel the practice!

שו"ת יחיה דעת חלק ד סימן כב

הדבר ברור שמרן אוסר אפילו אם היו המים רותחים שהיד סולדת בהם, משום שתיכף כשיצאו מן הקומקום פסקה רתיחתם, שעירו אינו ככלי ראשון.

אמנם יש מקומות בחוץ לארץ שנהגו להקל בזה לערות מים רותחים בשבת אל תוך התבשיל שנצטמק ... וכולם מעידים על מנהג ארצות המערב שנהגו להקל בזה, ושלא כדברי מרן השלחן ערוך ... ומכל מקום לא יעשה כן במקומנו שקיבלנו עלינו הוראות מרן ככל אשר יאמר כי הוא זה, ומרן ז"ל פסק כדעת רבינו יונה והרא"ש והטור ור" ירוחם, שיש בזה משום בישול אחר בישול...

בסיכום: אמנם אחינו האשכנזים נוהגים בזה כדעת הרמ"א וסיעתו להתיר לערות מים רותחים בשבת אל תוך התבשיל שנצטמק, לאחר שהורד מעל האש ויש להם על מה שיסמוכו, אבל הספרדים ובני עדות המזרח בארץ ישראל צריכים להחמיר בזה כדעת מרן שאסר לעשות כן בהחלט.

As we explained, the Ashkenazi Poskim are lenient:

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנג ס"ק לב

לפי מה שכתב סימן שי"ח סעיף ט"ו, דאם לא נצטן לגמרי אין בו משום בישול, אם כן גם כאן שרי

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק א סעיף טז

שתי קדרות העומדות על גבי האש והתבשילים שבהם מבושלים כל צרכם - מותר להעביר מה שבאחת מהן לחברתה. לפיכך, אם רואים שהתבשיל שבתוך הקדירה הולך ומתייבש - מותר ליצוק לו בנחת מן המים הרותחים שבדוד השבת העומד על האש

Note that he instructs to pour gently, to avoid stirring.

– רבנות –
סימן רנג סעיף ד
סימן שיח סעיף יח

סיכום

Stirring

The Gemara (Shabbat 18b) says that one may not stir a pot, even if it is off of the flame.

The Rashba asks if this implies that one may not ladle food out of a pot even after it is removed from the flame?

We learned four opinions in the Rishonim regarding this question:

1. Tosafot, Mishne Lemelech and Kolbo's interpretation of the Rambam: stirring a pot that is not on the flame is only prohibited in the context of dyeing, צורב. It is not considered cooking. According to this opinion there seems to be no prohibition against stirring food that is off of the flame. The Kolbo explains that if the food is on the flame this would constitute an *issur d'Oraita* according to the Rambam, even if it is fully cooked! R. Feinstein explains that despite its being fully cooked, there may be minuscule bits that only get cooked when stirring. RSZ rejects this idea.
2. Rashba I (and the Spanish poskim in general): only the first stirring, that mixes the contents, is prohibited. This implies that there is a specific characteristic that the stirring adds to the stew that is not otherwise achieved, justifying the stringency even if the food is fully cooked.
3. Rashba II (Kesef Mishne and Ramach on the Rambam): stirring is only prohibited until the food is fully cooked.
4. Mahari Weil: one should be strict and not stir a pot, even after is fully cooked and has been removed from the flame (Taz – at most this is a *d'Rabbanan* prohibition). When taking food from the pot, one should be careful and not stir it.

The Shulchan Aruch rules according to his explanation of the Rambam: he prohibits ladling out of a pot that is not fully cooked, whether it is on the flame or off, and is lenient if the food is fully cooked.

The Yalkut Yosef rules similarly, but instructs not to stir when the pot in on the heat, since this looks like an act of cooking.

The Rema wrote to be stringent "in all cases". What does that include?

Taz – one should not stir, even if fully cooked and removed from the heat. Ladling is permitted under those two conditions: that the pot has been removed from the fire and the food is fully cooked.

Magen Avraham – best to be stringent in all cases, i.e. – not even ladle a fully cooked pot off of the flame. It is preferable to pour the contents out without ladling. If this is not possible, he too agrees that one may be lenient.

The Mishna Berurah says that this is the correct interpretation of the Rema's words, but it is not the accepted practice. Once the food is fully cooked, there is no prohibition against stirring it off of the flame, though there is room for stringency. Once fully cooked and off of the flame, ladling is not a problem at all.

The Rav Pe'alim and Tzitz Eliezer allow ladling out of a very heavy pot on the flame if need be. Rav Feinstein is stringent even in such a case, and says that one should refrain from ladling on the flame in any case.

Mixing *kli rishon* with *kli rishon*

Three reasons for prohibiting pouring *kli rishon* water into a different *kli rishon*:

1. The mixing stirs the food (Kolbo).
2. The water is not always sufficiently hot (Rabbenu Yonah).
3. The poured water is not *kli rishon* (Rabbenu Yonah).

The Rashba and Ran allow pouring the waters. They seem to hold that:

1. Adding water does not necessarily mix the food. Even if it does, once the food is fully cooked and was previously stirred that's not a problem.
2. We can be careful and make sure the water is hot (according to the Rema, it is sufficient that the water is still warm).
3. The Rashba says there is no *bishul* once the food has been cooked, even in the case of liquids. The Rema is presumably lenient as well, given that as long as the water is hot he holds that there is no *bishul* either. Ashkenazi poskim (Taz, Magen Avraham, Mishna Berurah, SSK) rule accordingly.

The Shulchan Aruch writes that one should instruct people to refrain from doing so.

Rav Mashash says that the concern is only about the water not being sufficiently hot, and in practice one may be lenient.

Rav Ovadia disagrees. He attributes the stringency to the definition of *kli rishon* as it applies to pouring, and therefore prohibits mixing water from *kli rishon* into another *kli rishon*.

This concludes our discussion of *kli rishon* and *kli sheni*.

In the following unit we will learn about the use of different heating devices.